

Ναυπάκτου Ίεροθέου: Ἡ Προτεσταντική ἠθική καί τό πνεῦμα τῆς σύγχρονης τεχνολογίας, ἦτοι ὁ φετιχισμός τῆς ψηφιακῆς τεχνολογίας

Μητροπολιτικό Ἔργο / Ι.Μ. Ναυπάκτου καί Αγίου Βλασίου

- Του Μητροπολίτου Ναυπάκτου καί Ἀγίου Βλασίου Ίεροθέου

Ὁλόκληρη ἡ εἰσήγηση τοῦ Μητροπολίτη Ναυπάκτου καί Ἀγίου Βλασίου, κ. Ίεροθέου τῆς ὁποίας ἓνα τμήμα διαβάστηκε στό Β΄ Διεθνές Ἐπιστημονικό Συνέδριο τοῦ Περιοδικοῦ Θεολογία τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος στήν Θεσσαλονίκη τήν 30 Σεπτεμβρίου 2025

Τόν τελευταῖο καιρό προβληματίστηκα ἔντονα μέ τήν σύγχρονη τεχνολογία, κυρίως μέ τήν λεγομένη «τεχνητή νοημοσύνη» καί ἀπό πλευρᾶς χρησιμοποίησεως καί ἔγγραφα διάφορα ἄρθρα, τά ὁποῖα συμπεριλήφθηκαν στό βιβλίο μου «εἰκόνα τοῦ σύγχρονου κόσμου, γιατί ὅλα πρέπει νά τά ἀντιμετωπίζουμε μέσα ἀπό τήν

προοπτική της θεολογίας της Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία διαφέρει σαφέστατα ἀπό ὅλες τίς θεολογίες, δυτικῆς καί ἀνατολικῆς προελεύσεως.

Προβληματίστηκα ὡς πρὸς τὸν ὅρο, διότι ἀπὸ πλευρᾶς φιλοσοφίας καί θεολογίας ἡ λεγομένη «νοημοσύνη» δέν ταυτίζεται μέ τὰ μηχανήματα οὔτε μέ τὴν «εὐφυΐα» τους, ἀλλὰ εἶναι κάτι ἄλλο ἀπὸ τὸν νοῦ, ὁ ὁποῖος νοῦς διαφοροποιεῖται ἀπὸ τὴν αἴσθηση, τὴν διάνοια, τὴν φαντασία καί τὴν δόξα. Ἀκόμη προβληματίστηκα ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι ὅπως ἐξελίσσεται ἡ λεγόμενη τεχνητὴ νοημοσύνη, ἡ ὁποία ἐπαναλαμβάνω πρέπει νὰ ἀποκαλῆται «τεχνητὴ εὐφυΐα», τείνει νὰ προχωρήσῃ στὴν ὑπέρβαση τοῦ ἀνθρώπου, πού ἀποτελεῖται ἀπὸ ψυχὴ καί σῶμα, καί νὰ καταλήξῃ στὸν μετανθρωπισμό. Αὐτό εἶναι ὕβρις, μέ τὴν ἀρχαιοελληνικὴ σημασία τῆς λέξεως, δηλαδή ἀλαζονεία καί παραγνώριση τοῦ Θεοῦ καί τοῦ λυτρωτικοῦ Του ἔργου στὸν ἄνθρωπο καί τὴν ἀνακαίνιση τῆς φύσεως. Τὰ σύγχρονα ρομπότ, ἐκφράζουν αὐτὸν τὸν μετανθρωπισμό, τὴν ἀντικατάσταση τοῦ ἀνθρώπου, ὅταν ἀποξενώνονται ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο.

Στὴν παροῦσα εἰσήγηση θὰ προσπαθῶ νὰ κινηθῶ πρὸς αὐτὴν τὴν κατεύθυνση, ὅπως τὴν διατύπωσε εὐφυῶς ὁ κ. Ἀλέξανδρος Κατσιάρας «ἡ τεχνολογία δέν εἶναι μόνο κάτι πού χρησιμοποιοῦμε. Εἶναι καί κάτι πού μᾶς χρησιμοποιεῖ... Δέν εἴμαστε πιά χρήστες – εἴμαστε προϊόντα», μέ κάποια ἄλλα ἐπιχειρήματα.

1. «Ἡ Προτεσταντικὴ ἠθικὴ καί τὸ πνεῦμα τοῦ καπιταλισμοῦ»

Θὰ ἀρχίσω μέ τὴν σημείωση ὅτι ὁ τίτλος τῆς εἰσηγήσεώς μου «ἡ προτεσταντικὴ ἠθικὴ καί τὸ πνεῦμα τῆς σύγχρονης τεχνολογίας», ἥτοι ὁ φетиχισμός τῆς ψηφιακῆς τεχνολογίας, παραπέμπει καί ὑπενθυμίζει τὸν τίτλο τοῦ ἐμβληματικοῦ βιβλίου τοῦ Μάξ Βέμπερ μέ τίτλο «ἡ προτεσταντικὴ ἠθικὴ καί τὸ πνεῦμα τοῦ καπιταλισμοῦ», διότι νομίζω ὅτι σχολιάζει καί ἀντιμετωπίζει τὴν ἴδια πραγματικότητα μέ τὴν «τεχνητὴ νοημοσύνη». Ὁ Max Weber στό βιβλίο αὐτό ἀναλύει τὰ σχετικὰ μέ τὸ «πνεῦμα τοῦ καπιταλισμοῦ», γιὰ τὸ ποῖο εἶναι τὸ οὐσιαστικὸ περιεχόμενό του. Δέν πρόκειται νὰ κάνω πλήρη ἀνάλυση τοῦ θέματος, ἀλλὰ νὰ τονίσω μερικὰ σημαντικὰ σημεῖα πού ἔχουν σχέση μέ τὸ θέμα πού μέ ἀπασχολεῖ στό παρόν Συνέδριο. Ὁ Max Weber (1864-1920) ἦταν Γερμανὸς Κοινωνιολόγος πού ἔζησε σέ μιὰ ἐποχὴ μεγάλων ἀνακατατάξεων, δίδαξε κοινωνιολογία στό Βερολίνο, στό Φρεϊμβούργο, στὴν Χαϊδελβέργη, στὴν Βιέννη καί στό Μόναχο, καί γνώρισε ὅλα ἐπαναστατικὰ θέματα τῆς ἐποχῆς του, τὰ ὁποῖα προῆλθαν ἀπὸ τὴν μετάβαση τῆς κοινωνίας ἀπὸ τὴν γεωργικὴ στὴν βιομηχανικὴ ἐπανάσταση.

Ξεκίνησε ἀπὸ τὴν παρατήρηση ὅτι στὴν Μεσαιωνικὴ Δύση οἱ ἐπιστῆμες καί οἱ τέχνες ἀπέκτησαν ἕναν ὀρθολογικὸ χαρακτήρα. Σέ ὅλο τὸν κόσμο καί σέ ὅλες τίς ἐποχές ὑπῆρχαν ἔμποροι καί μεγαλέμποροι, ἀλλὰ μόνον στὴν Δύση ἀναπτύχθηκε

ένας καπιταλισμός «σέ τύπους, μορφές καί κατευθύνσεις, πού δέν προϋπήρξαν πουθενά άλλοϋ». Πάντα υπήρχαν όργανώσεις, συντεχνίες, αλλά στήν Δύση παρατηρήθηκε «ή έλλογη όργάνωση τής έλεύθερης έργασίας σάν έπιχειρησιακή μονάδα». Στίς δυτικές κοινωνίες κατά τόν Μεσαίωνα, μέ τήν επίδραση τοϋ σχολαστικισμού καί άργότερα μέ τόν διαφωτισμό παρατηρήθηκε ή έκλογίκευση τής ζωής καί ή όρθολογική όργάνωση τοϋ βίου. Αυτό ήταν συνέπεια τής θεωρίας ότι ό όρθός λόγος είναι τό κέντρο τής ύπαρξης τοϋ άνθρώπου.

Ό Max Weber συνέδεσε αύτήν τήν όρθολογικοποίηση τής έπιστήμης καί τής έργασίας μέ τήν προτεσταντική ήθική. Έρευνώντας τό θέμα αύτό διαπίστωσε ότι ή πλειοψηφία τών άνθρώπων πού είναι κάτοχοι τοϋ κεφαλαίου καί είναι έπιχειρηματίες, όπως καί τά άνώτερα στρώματα τών ειδικευομένων έργατών καί τό μορφωμένο προσωπικό τών έπιχειρήσεων, είναι Προτεστάντες. Παρατήρησε, δηλαδή, ότι οί Προτεστάντες έχουν τήν τάση νά προσελκύωνται από τά βιομηχανικά έργοτάξια καί νά καταλαμβάνουν διοικητικές θέσεις καί τίς άνώτερες βαθμίδες τής ειδικευμένης έργασίας, καί πρός τό σημείο αύτό κατευθύνουν τίς σπουδές τους, ένώ οί Καθολικοί γίνονται χειρόνακτες, μικροβιοτέχνες ή ασχολοϋνται μέ παραδοσιακά έπαγγέλματα. Έτσι, αύτό τό πουριτανικό πνεϋμα συνδέεται μέ τόν καπιταλισμό. Υπενθυμίζει τίς συμβουλές τοϋ Βενιαμίν Φραγκλίνου γιά τήν όρθολογική ανάπτυξη τοϋ χρήματος, όπως: «Νά θυμάσαι ότι ό χρόνος είναι χρήμα», «ότι ή πίστωση είναι χρήμα», «ότι τό χρήμα έχει άναπαραγωγική καί καρποφόρα φύση», δηλαδή άναπαράγει χρήμα, ότι «ό καλός πληρωτής είναι κύριος τοϋ πορτοφολιοϋ τοϋ άλλου» κλπ.

Έτσι, ό Weber κατέληξε στό νά σημειώση τήν επίδραση τής σκέψης τών Προτεσταντών στήν δημιουργία τοϋ πνεύματος τοϋ καπιταλισμοϋ, δηλαδή τής νοοτροπίας τής θεποιήσεως τοϋ χρήματος καί τής έργασίας. Μέσα σέ αύτό τό πλαίσιο αναλύει τόν «άπόλυτο προορισμό» στήν δημιουργία τοϋ καπιταλισμοϋ καί τίς βασικές άρχές του πού είναι «ό εύσεβιστικός άτομισμός», «ό προτεσταντικός άσκητισμός», «ό ώφελιμισμός». Έτσι, ό έλλογος έπαγγελματισμός προϋποθέτει τόν όρθολογικό τρόπο ζωής καί συμπεριφοράς καί κρίνεται μέ κριτήρια ώφελιμιστικά. Αύτά τά χαρακτηριστικά γνωρίσματα συνιστοϋν τό λεγόμενο «πνεϋμα τοϋ καπιταλισμοϋ», δηλαδή δέν κάνει λόγο άπλως γιά τήν συγκέντρωση τών υλικών αγαθών, αλλά γιά τό πνεϋμα τοϋ όρθολογισμοϋ πού τό διακρίνει, καί τό όποϊο είναι άπόρροια τής προτεσταντικής ήθικής.

Βέβαια, υπήρξε μεγάλη έπιστημονική συζήτηση πάνω στίς άπόψεις τοϋ Max Weber, πού δέν είναι άντικείμενο τής παρούσης είσηγήσεως. Τό ενδιαφέρον είναι ότι ή ήθική τοϋ Προτεσταντισμοϋ μέ τήν όρθολογική καί ώφελιμιστική νοοτροπία γέννησε τό «πνεϋμα τοϋ καπιταλισμοϋ». Νά σημειωθῇ ότι ό καπιταλισμός είναι

«τό οικονομικό, κοινωνικό και πολιτικό σύστημα, πού διαδέχθηκε τή φεουδαρχία». «Βάση τῆς καπιταλιστικῆς οἰκονομίας εἶναι ἡ προσφορά καί ἡ ζήτηση, ἐνῶ κύριο γνώρισμά της εἶναι ἡ ἀναρχία τῆς παραγωγῆς». Ὁ καπιταλισμός πέρασε ἀπό τρία διαδοχικά στάδια, ἥτοι «τό ἐμπορευματικό στάδιο», «τό στάδιο τῆς βιομηχανικῆς ἐπανάστασης», «καί τό χρηματιστικό στάδιο, ὅταν οἱ βιομηχανίες περνοῦν στόν ἔλεγχο τῶν τραπεζικῶν καί χρηματιστικῶν κεφαλαίων» .

2. «Ἡ Προτεσταντική ἠθική καί τό πνεῦμα τῆς σύγχρονης ψηφιακῆς τεχνολογίας»

Ὅσα προηγήθηκαν πού εἶναι τό κέντρο τῆς Βιομηχανικῆς ἐπανάστασης μπορεῖ νά φαίνονται ὑπερβολικά, ἀλλά εἶναι τό κέντρο καί τῆς νέας ἐπανάστασης πού λέγεται ψηφιακή, πού τήν διακρίνει ὁ ὀρθολογισμός, ὁ ἀτομισμός, ὁ ὠφελιμισμός καί ἡ εὐδαιμονία, πού εἶναι σαφῆ στοιχεῖα προερχόμενα ἀπό τήν προτεσταντική ἠθική καί εἶναι τό κέντρο τῆς δυτικῆς κοινωνίας. Σέ αὐτό πρέπει νά προστεθῇ καί ὁ ἔλεγχος πάνω στούς ἀνθρώπους καί σέ μικρές μονάδες παραγωγῆς, πράγμα πού παρατηρεῖται μέ τήν σύγχρονη ψηφιακή τεχνολογία μέσα στήν προοπτική τοῦ πνεύματος τοῦ καπιταλισμοῦ. Ὁ Μανώλης Ἀνδριωτάκης στό σημαντικό καί ἐπίκαιρο βιβλίο του μέ τίτλο «Τεχνητή Νοημοσύνη γιά ὅλους» ἀναφέρεται στό βιβλίο πού ἔγραψε ἡ Σουζάνα Ζούμποφ, καθηγήτρια στό Χάρβαρντ, μέ τίτλο «Ἡ ἐποχή τοῦ κατασκοπευτικοῦ καπιταλισμοῦ», ὅπου γράφει ὅτι «οἱ τεχνολογικοὶ κολοσσοί βασίζουν τά ἐπιχειρηματικά τους μοντέλα στήν παρακολούθηση τῶν πολιτῶν».

Ὁ ὅρος «κατασκοπευτικός καπιταλισμός» δηλώνει τήν παρακολούθηση ὅλων μέσα ἀπό τήν «τεχνητή νοημοσύνη». Γράφεται στό βιβλίο αὐτό μιά ἀνάλυση αὐτοῦ τοῦ ὅρου: «Γιά νά ἀντλήσουν τόν τεράστιο ὄγκο δεδομένων, πού χρειάζονται γιά νά λειτουργήσουν τήν ΤΝ τους, ἐπιτηροῦν διαρκῶς τόν κόσμο, στοχεύοντας σ' ἓνα πολύ συγκεκριμένο εἶδος δεδομένων πού ὀνομάζεται “συμπεριφορικό”. Τά συμπεριφορικά δεδομένα εἶναι πληροφορίες πού ἀφοροῦν αὐτό πού λέει τό ὄνομά τους: τή συμπεριφορά μας. Μέσα σ' αὐτά ὑπάρχουν μοτίβα πού ἀποκαλύπτουν τελικά τό ποιοί εἴμαστε. Γιά νά σᾶς βοηθήσει ἡ ΤΝ νά βρεῖτε τό κατάλληλο ταίρι, τήν κατάλληλη θεραπεία, τήν κατάλληλη ἐπένδυση, τό κατάλληλο κατάλυμα, γιά νά ἀξιολογήσει τήν πιστοληπτική σας ἱκανότητα, τό βιογραφικό σας, τό ἱατρικό σας ἱστορικό, θά πρέπει νά ἔχει παρακολουθήσει τή συμπεριφορά σας. Οἱ προγνωστικές ἱκανότητες τῆς ΤΝ βασίζονται στήν προηγούμενη συμπεριφορά σας. Ὅπως τά μέντιουμ πληρώνουν συγγενεῖς ἢ φίλους γιά νά ἀντλήσουν πληροφορίες γιά τό θύμα τους, ἢ τό παρασύρουν ὥστε νά μοιραστεῖ εὐαίσθητες πληροφορίες, ἔτσι καί ἡ ΤΝ μᾶς δελεάζει μέ ἀνέσεις γιά νά τῆς ἀποκαλυπτόμαστε ὅλο καί περισσότερο. Μήπως ὅμως ἔτσι μᾶς χειραγωγεῖ; Αὐτός εἶναι ὁ μεγάλος κίνδυνος.

Όταν κάποιος, μιά ΤΝ και μιά ΜΜ έν προκειμένω, έχει πλήρη γνώση τοῦ ιστορικοῦ σου, εἶναι σέ θέση νά σέ καθοδηγήσει. Ἄν τό σύστημα τῆς ΤΝ βασίζεται σέ μιά ἀγορά, τότε, ἐκεῖνος πού πληρώνει τά περισσότερα ἔχει προνομιακή θέση ὄχι μόνο στίς συνειδητές σου ἐπιλογές, ἀλλά καί στίς ἀσυνεΐδητες. Ἡ ΤΝ μπορεῖ κατ' ἐντολή τῶν ιδιοκτητῶν της νά σέ κατευθύνει, ὡς ἕνα αὐτόματο, ἐκεῖ πού θέλει. Ὁ κατασκοπευτικός καπιταλισμός εἶναι ἕνα ἐξαιρετικά προσοδοφόρο σύστημα γιά τούς τεχνολογικούς κολοσσούς, οἱ ὁποῖοι συσσωρεύουν ἐκπληκτικό πλοῦτο, τροποποιώντας συμπεριφορές. Παρέχουν ἐλκυστικά προϊόντα καί ὑπηρεσίες πού διευκολύνουν τήν ζωή, ἀλλά μᾶς ἀναγκάζουν ὅλους νά πληρώνουμε ἀκριβό τίμημα. Οἱ τεχνολογίες πού ἔχουν στά χέρια τους στρέφονται ἐνάντια στίς κοινωνίες πού ὑπηρετοῦν. Ἄν θέλουμε ἡ ΤΝ καί ἡ ΜΜ νά γίνει μιά πραγματική δύναμη προόδου καί δικαιοσύνης στόν κόσμο θά πρέπει σίγουρα νά στρέψουμε τήν κριτική μας ματιά στόν κατασκοπευτικό καπιταλισμό καί στούς κύριους φορεῖς του. Νά γείρουμε τήν πλάστιγγα πρὸς τό μέρος τῶν πολιτῶν» .

Ὁ Βασίλης Πετρουλέας, Δρ. Φυσικῆς, τ. Διευθυντής Ἐρευνῶν στό ΕΚΕΦΕ «Δημόκριτος», στό βιβλίο του μέ τόν χαρακτηριστικό «ὅταν ἡ ἄψυχη ὕλη ἀπέκτησε “νοημοσύνη”» καί ὑπότιτλο «ψηφιακή τεχνολογία: προσδοκίες κίνδυνοι» κάνει πλήρη ἀνάλυση τοῦ θέματος πού μᾶς ἀπασχολεῖ. Στό βιβλίο αὐτό, μεταξύ τῶν ἄλλων ἐνδιαφερόντων, ἀναπτύσσει καί αὐτό πού εἶδαμε προηγουμένως ὡς «ὁ καπιταλισμός τῆς παρακολούθησης». Κατ' ἀρχάς τονίζεται ὅτι τό ὅτι «μᾶς χορηγοῦν τόσο γεναιόδωρα μηχανές ἀναζήτησης, ψηφιακούς χάρτες, GPS, βίντεο, κοινωνικές διαδυκτιακές πλατφόρμες, ψηφιακά προϊόντα καί τίς ἀτελείωτες ἐφαρμογές πού τά συνοδεύουν», ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα νά δημιουργῆται ὁ λεγόμενος «ψηφιακός ἑαυτός», δηλαδή μιά καινούργια πραγματικότητα, «ἡ εἰκόνα πού σχηματίζουν τά μηχανήματα γιά μᾶς». Ἕνα μεγάλο μέρος τοῦ ἑαυτοῦ μας «μετατρέπεται σέ ψηφιακά δεδομένα» .

Ἔτσι ἀναπτύσσεται «ὁ καπιταλισμός τῆς παρακολούθησης». Καί ὁ Βασίλης Πετρουλέας ἀναφέρεται στό βιβλίο πού προανέφερα τῆς Σουζάννας Ζούμποφ, καθηγήτριας τοῦ Χάρβαρντ, σύμφωνα μέ τήν ὁποία «ὁ παραδοσιακός καπιταλισμός, ἔπαιρνε ἀκατέργαστη ὕλη ἀπό τή φύση καί χρησιμοποιώντας φθινὴ ἐργασία τήν μετέτρεπε σέ ἐμπορικά ἀγαθά. Τά τελευταῖα εἴκοσι χρόνια ὁ καπιταλισμός πῆρε ἀδιόρατα μιά σκοτεινὴ στροφή• μετατράπηκε σέ καπιταλισμό τῆς κατασκόπευσης. Ὑπὸ τῆς νέας του μορφῆς χρησιμοποιεῖ σάν πρώτη ὕλη τίς ἀνθρώπινες συμπεριφορές.

Τά ἐργοστάσια τοῦ νέου καπιταλισμοῦ ὀνομάζονται “τεχνητὴ νοημοσύνη”. Ἐκεῖ εἰσρέει ἡ πρώτη ὕλη -ἀκατέργαστα ἀνθρώπινα δεδομένα- καί μετατρέπεται σέ πληροφορίες γιά μᾶς καί ἀκόμη πιό πέρα σέ προβλέψεις. Προβλέψεις τοῦ τί θά κάνουμε στή συνέχεια, τί θά ψωνίσουμε, τί θά ψηφίσουμε, ἂν θά ἔχουμε χρήματα

νά έξοφλήσουμε τό δάνειο πού ζητάμε, πώς θά έξελιχθεῖ ἡ κατάσταση τῆς υγείας μας... Καί αὐτές πωλοῦνται στή συνέχεια σέ ἐπιχειρήσεις (διαφημιστές, ἐμπορικές ἐπιχειρήσεις, πολιτικούς, τράπεζες, ἀσφαλιστικές ἐταιρεῖες, βιομηχανίες, ἀθλητικούς συλλόγους...), σέ ἓνα νέο πρωτόγνωρο εἶδος ἐμπορίου» .

«Ἐάν ἡ οἰκονομία δέν μπορεῖ νά κινηθεῖ χωρίς χρήμα, καί ἡ βιομηχανία προβλέψεων δέν μπορεῖ νά κινηθεῖ χωρίς δεδομένα. Καί μᾶς ἐφοδιάζουν, σχολιάζει ἡ Ζοῦμποφ, μέ ἔξυπνα τηλέφωνα, φωτογραφικές μηχανές, γυροσκόπια, κομπιούτερ, οἰκογενειακούς βοηθούς, συνδεδεμένους αἰσθητήρες, γκάτζετς καί ἐφαρμογές. Θέλουν νά ξέρουν τήν τοποθεσία μας, τό αὐτοκίνητό μας, τίς διαδρομές μας, τί λέμε καί τί κάνουμε μέσα στούς τέσσερις τοίχους τοῦ σπιτιοῦ μας, τίς ἐκπομπές πού παρακολουθοῦμε, τό ἱατρικό μας ἱστορικό..., τό σύνολο τῆς συμπεριφορᾶς μας. Θέλουν τή φωτογραφία μας, τή φωνή μας, τό τί τρῶμε καί τί ἀγοράζουμε, τόν χρόνο πού ἀφιερώνουν τά παιδιά γιά παιχνίδι καί διάβασμα, τά... ἐγκεφαλικά μας κύτταρα καί τό κυκλοφορικό μας σύστημα. Τίποτε δέν ἐξαιρεῖται!

Ὑποτίθεται ὅτι θέλουν νά μᾶς ἐξυπηρετήσουν μέ τίς ψηφιακές τους ὑπηρεσίες. Ἀλλά δέν ἐνδιαφέρονται γιά μᾶς, σημασία ἔχει μόνο οἱ ψηφιακές μας περιηγήσεις νά μποροῦν νά μετατραποῦν σέ χρήσιμα ψηφιακά δεδομένα. Τήν ὥρα πού κάνουμε ἔρευνα μέ τίς μηχανές ἀναζήτησης τῆς Google, ἡ Google ἐρευνᾷ γιά ἐμᾶς! Καί οἱ πολύ προσωπικές πληροφορίες πού συλλέγονται ἀπό τίς ἐφαρμογές πού κατεβάζουμε δέν σταματοῦν στήν ἐταιρεία πού μᾶς προμήθευσε καί ὑποστηρίζει τίς ἐφαρμογές, πωλοῦνται σέ τρίτες ἐταιρεῖες, Facebook, Google κ.ο.κ. Εἴμαστε στὸν 21ο αἰῶνα καί ὁ Καπιταλισμός τῆς παρακολούθησης ἔχει εἰσαγάγει μιά νέα κοινωνική ἀσυμμετρία στήν ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητας, πέρα ἀπὸ τήν ἀνισότητα τοῦ πλούτου. Ξέρουν τά πάντα γιά μᾶς, κι ἐμεῖς δέν ξέρουμε σχεδόν τίποτε γι' αὐτούς - τά σχέδιά τους, τίς μεθόδους τους. Καί αὐτή ἡ γνώση μετουσιώνεται σέ ἐξουσία, ἡ ὁποία χρησιμοποιεῖται γιά τή χειραγώγησή μας» .

Ὅλες αὐτές οἱ πλατφόρμες πού συγκεντρώνονται, ἀποθηκεύονται σέ κέντρα, μέ δυνατή μνήμη καί πωλοῦνται σέ Ἐταιρίες γιά κατασκευὴ διαφόρων προϊόντων. Συλλέγονται δεδομένα μέ ἐθελούσια παράδοση ἀπὸ ἐμᾶς πού χρησιμοποιοῦμε τά μηχανήματα πού μᾶς δίνουν δωρεάν. Ἔτσι, ὅπως ἔχει γραφῆ, «ὁ πιό πολύτιμος πόρος τῆς ἀνθρωπότητας δέν εἶναι πλέον τό πετρέλαιο, ἀλλά τά δεδομένα» τῆς προσωπικῆς μας ζωῆς, τά ὁποῖα παραδίδουμε μόνοι μας ἐλεύθερα, χωρίς νά μᾶς τό ζητήση κανένας.

3. Ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο στὸν μετάνθρωπο

Ἐνα μεγάλο πρόβλημα τῆς ἐποχῆς μας εἶναι τό πῶς ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τήν ἀρχικὴ κατασκευὴ του, ἀλλά καί τήν ἀναγέννησή του μέ τήν ἐνανθρώπηση τοῦ Υἱοῦ καί

Λόγου τοῦ Θεοῦ ὁδηγήθηκε στόν μετάνθρωπο, χωρίς ψυχή, χωρίς σῶμα, χωρίς Ἅγιον Πνεῦμα. Ὁ ἄνθρωπος μέ τήν δημιουργία καί τήν ἀναδημιουργία του εἶναι κατ' εἰκόνα καί καθ' ὁμοίωση τοῦ Θεοῦ, ὅμως μέ τά νέα δεδομένα ἀντί νά εἶναι θεούμενος κυριεύθηκε ἀπό τά πάθη καί ἐγινε δοῦλος αὐτῶν.

Ὁ ὁσιος Ἰουστῖνος ὁ νέος ὁμολογητής (Πόποβιτς) ἔχει καταγράψει τίς σκέψεις του στό ἐξαίρετο καί προφητικό βιβλίο «Ἄνθρωπος καί Θεάνθρωπος». Ἐπίσης, σέ ἄλλο βιβλίο του μέ τίτλο «Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία καί Οἰκουμενισμός» κάνει σύγκριση μεταξύ τοῦ δυτικοῦ ἀνθρώπου καί τοῦ ἀνθρώπου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Ὁ μακαριστός π. Θεόκλητος Διονυσιάτης, προλογίζοντας τό δεύτερο αὐτό βιβλίο γράφει ὅτι ὁ π. Ἰουστῖνος ἐζήσε ἀσκητικῶς στήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία καί θεολογία καί ἔτσι «ἐκαθάρθη καί ἐφωτίσθη ὑπό τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἡ καρδιά του, ἠνώθη ἐν ἀγάπῃ μετά τοῦ Χριστοῦ καί τοῦ ἀνθρώπου, ὁ νοῦς του, ἐλλαμπόμενος, ἐκινήθη εἰς ὅλας τās διαστάσεις τῶν “ἐπιγείων, ἐπουρανίων καί καταχθονίων” καί ἤδη κενώνει, ἐν ταπεινώσει, τās πνευματικές του ἐμπειρίας, ἐντός τῶν ὁποίων ἔχει ἀνακραθῇ ἡ προσληφθεῖσα κατ' αἴσθησιν Ὁρθόδοξος θεολογική γνῶσις» .

Συγχρόνως γράφει «ὅτι πρέπει νά δοῦμε τόν π. Ἰουστῖνο ὄχι ὡς δογματικόν διδάσκαλον μόνον, ἀλλά καί ὡς ὄσιον καί ὡς προφήτην, διότι ζῆ μέσα στό φῶς τοῦ Θεοῦ τήν τραγωδία τῶν ἀνθρώπων, πρὸς τούς ὁποίους ἐξαγγέλλει τήν μοναδικότητα τοῦ Θεαθρώπου, τήν μοναδικότητα τῆς Ἐκκλησίας καί τήν ἐκτροπήν τοῦ Εὐρωπαίου ἀνθρώπου ἀπό τῆς Ἀληθείας» .

Ὁ ἅγιος Ἰουστῖνος Πόποβιτς, γνώρισε τόν Εὐρωπαῖο ἄνθρωπο στήν ἀρχή τοῦ 20οῦ αἰῶνος, κατὰ τήν διάρκεια τῶν σπουδῶν του στήν Ἀγγλία, καί ἔκρινε μέ προφητικό τρόπο τά δεδομένα τῆς ἐποχῆς του. Ἐγραφε, μεταξύ τῶν ἄλλων:

«Εἰς τήν οὐσίαν του ὁ εὐρωπαϊκός πολιτισμός εἶναι βρυκολακισμένος φετιχισμός, φετιχισμός κατὰ τήν εὐρωπαϊκὴν ἔκδοσιν, δηλαδή μέ τό εὐρωπαϊκόν ἔνδυμα. Τό κύριον χαρακτηριστικόν τοῦ Εὐρωπαίου ἀνθρώπου εἶναι ἡ λαιμαργία του ἐναντι τῶν πραγμάτων. Ἡ δέ φετιχιστική μεταφυσική τοῦ Εὐρωπαίου ἀνθρώπου ἐκδηλοῦται ἐμπράκτως διὰ τῆς φετιχιστικῆς ἠθικῆς. Ὁ παλαιός εἰδωλολατρικός φετιχισμός εἶχε ὡς χαρακτηριστικόν τήν ἀνθρωποφαγίαν. Μήπως ἡ ἀνθρωποφαγία δέν εἶναι τό χαρακτηριστικόν καί τοῦ νέου εὐρωπαϊκοῦ φετιχισμοῦ; Μέ τήν διαφοράν ὅτι πρόκειται περί ἀνθρωποφαγίας, ἡ ὁποία φέρει τό προσωπεῖον τοῦ πολιτισμοῦ» .

Καί συνεχίζει μέ προφητικό λόγο:

«Ὁ φανερός ἢ κρυφός πόθος πολλῶν ἐκ τῶν δημιουργῶν τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ εἶναι ἡ ἀπελευθέρωσις τοῦ ἀνθρώπου ἀπό τόν Θεόν. Οὗτοι ἐργάζονται

διά τήν ἐπίτευξιν τούτου καί διά τοῦ ἀνθρωπισμοῦ καί τῆς Ἀναγεννήσεως, καί διά τοῦ νατουραλισμοῦ τοῦ Ρουσώ καί τοῦ νεφελώδους ρομαντισμοῦ, καί διά τοῦ θετικισμοῦ καί ἀγνωστικισμοῦ, καί διά τοῦ ὀρθολογισμοῦ καί τῆς θελησιαρχίας καί διά τοῦ κοινοβουλευτισμοῦ, τῶν διδακτοριῶν καί τῶν ἐπαναστάσεων. Οἱ τολμηρότεροι πάλιν μεταξύ των ἔρριψαν τό σύνθημα: Ὁ Θεός πρέπει νά ἐξοντωθῇ. Καί τελικά, ὁ πλέον συνεπής ἀρχιτέκτων καί πλέον εἰλικρινής ὁμολογητής τῆς εὐρωπαϊκῆς κουλτούρας καί πολιτισμοῦ, ὁ Νίτσε ἀπό τήν κορυφήν τῆς ἀνθρωπομανοῦς πυραμίδος τοῦ ἐγωῖσμοῦ, διεκήρυξε τό μήνυμα: “Ὁ Θεός ἀπέθανε”. Ὅταν δέν ὑπάρχη ὁ αἰώνιος Θεός, οὔτε ἀθανασία τῆς ψυχῆς, τότε δέν ὑπάρχει τίποτε τό ἀπόλυτον, τίποτε τό πανάξιον, τότε τό πᾶν εἶναι σχετικόν, ἐφήμερον, θνητόν» .

Αὕτη εἶναι ἡ θεωρία τοῦ Νίτσε ὅτι «ὁ Θεός ἀπέθανε» καί γι’ αὐτό κήρυττε τόν ὑπεράνθρωπο.

Ὁ Γερμανός Φρίντριχ Νίτσε (1844-1900), στήν ἀρχή σπούδασε θεολογία καί στήν συνέχεια ἀπέρριψε τήν θρησκευτική πίστη, καί στήν συνέχεια ἐπηρέασε σημαντικά τόν Σοπενχάουερ (1788-1860) πού ἦταν Γερμανός ἰδεαλιστής φιλόσοφος, καί κέντρο τῆς φιλοσοφίας του ἦταν ἡ βούληση ὡς μεταφυσική ἀρχή κατανόησης τοῦ κόσμου καί τοῦ ἀνθρώπου, δηλαδή ἐξέφρασε τήν βουλησιοκρατία. Ὁ Σοπενχάουερ πίστευε ὅτι ὅλες οἱ σωματικές καί σεξουαλικές ἐπιθυμίες δέν μποροῦν νά ἐκπληρωθοῦν ὀλοκληρωτικά. Καί ἡ φιλοσοφία τοῦ Νίτσε διακρίνεται ἀπό τήν ἀρχή «θέληση γιά δύναμη». Μέσα σέ αὐτήν τήν προοπτική ἔγραψε τό βιβλίο μέ τίτλο «Τάδε ἔφη Ζαρατούστρα» καί ὑπότιτλο «ὁ ὑπεράνθρωπος».

Ὁ Ζαρατούστρα εἶναι ζωροάστρης, θρησκευτικός προφήτης τῶν Περσῶν καί ἱδρυτής τοῦ Ζωροαστρισμοῦ. Δέν εἶναι ἀκριβής ὁ χρόνος πού ἔζησε, ἀλλά τοποθετεῖται μέσα στό πέπλο τοῦ μυστηρίου καί θεωρεῖται ὅτι ἔζησε σέ μιά μεγάλη χρονική περίοδο ἀπό τόν 18ο αἰώνα π.Χ. μέχρι τόν 6ο αἰώνα π.Χ. Πίστευε σέ ἓνα ὄν πού ἦταν ἓνα καί μοναδικό καί ὅλοι οἱ ἄλλοι θεοί εἶναι δαίμονες.

Ὁ Νίτσε στό βιβλίο του «τάδε ἔφη Ζαρατούστρα» παρουσιάζει τήν βασική του ἀρχή ὅτι «ὁ Θεός ἀπέθανε» καί ὁ ἄνθρωπος εἶναι «ὑπεράνθρωπος».

Στό βιβλίο αυτό, καί μάλιστα στον πρόλογο, δίδεται ή βάση τοῦ θέματος πού θά ἐπεξεργασθῇ στήν συνέχεια. Γράφει ὅτι ὁ Ζαρατούστρα σέ ἡλικία τριάντα χρόνων ἄφησε τήν πατρίδα του καί ἀνέβηκε στό βουνό, ὅπου ἔζησε δέκα χρόνια μέσα στήν μοναξιά καί στό τέλος ἄλλαξε ή καρδιά του καί κάποια αὐγή πορεύθηκε στον ἥλιο. Στήν συνέχεια παρουσιάζεται ὁ λόγος του πρὸς τόν ἥλιο καί ζήτησε ἀπὸ αὐτόν τήν εὐλογία γιά νά μεταδώσῃ αὐτὴν τήν σοφία πού ἀπέκτησε, καί νά δύσῃ καί αὐτός, ὅπως ὁ ἥλιος κουβαλάει τό φῶς του ὅταν δύει στον κάτω κόσμος.

Καί καθώς ὁ Ζαρατούστρα κατέβαινε ἀπὸ τό βουνό γιά νά μεταφέρῃ τό φῶς του, τήν σοφία του στον κάτω κόσμος συνάντησε στό βουνό ἕναν γέρο ἄσκητή. Ὁ Νίτσε περιγράφει μέ τρόπον δυνατό τήν συνάντησιν τοῦ Ζαρατούστρα μέ τόν γέρο ἄσκητή. Ὁ γέρος ἄσκητῆς τόν προέτρεψε νά μή κατεβῇ στον κόσμο καί ὁ Ζαρατούστρα ἀποκρίθηκε ὅτι θέλει νά κατεβῇ γιατί ἀγαπᾷ τούς ἀνθρώπους. Ὁ ἄσκητῆς τοῦ ἀποκρίθηκε ὅτι δέν ἀγαπᾷ τούς ἀνθρώπους, ἀλλά ἀγαπᾷ τόν Θεό, γιατί ή ἀγάπη στον ἄνθρωπο θά τόν σκοτώνει. Καί τόν προέτρεψε νά μή πάῃ στους ἀνθρώπους, ἀλλά νά μείνῃ στό «ρουμάνι», στά δάση καί νά εἶναι «μιά ἀρκούδα μέσα στίς ἀρκοῦδες, ἕνα πουλί μέσα στά πουλιά».

Ὁ γέρος ἄσκητῆς εἶπε στον Ζαρατούστρα γιά τό πῶς ζῇ στό βουνό: «Τραγούδια πλαστουργῶ καί τά τραγουδάω, κι ὅταν τραγούδια πλαστουργῶ, γελάω, κλαίω καί μουρμουρίζω: μ' αὐτό τόν τρόπο τόν Θεό δοξάζω. Μέ τραγούδι, μέ κλάμα, μέ γέλιο, μέ μουρμουρητά, τόν Θεό ἐγώ ὑμνῶ, πού εἶναι ὁ Θεός μου. Ὅμως ἐσύ ποῖο δῶρο μᾶς φέρνεις;». Ὁ Ζαρατούστρα χαιρέτησε τόν ἄσκητή καί τοῦ εἶπε: «Τί θά' χα ἐγώ γιά νά σοῦ δώσω! Παράτα με καί φύγε. Λοιπόν, γρήγορα, γιά νά μή σοῦ πάρω καί τίποτα!», καί χωριάτικα γελώντας, ὅπως γελοῦν δύο παιδιά. Καί ὅταν ὁ Ζαρατούστρα ἔμεινε μόνος του εἶπε στήν καρδιά του: «Εἶναι ποτέ αὐτό μπορετό! Ὁ ἅγιος αὐτός γέρος δέν ἀγροίκησε τίποτα μέσα στό ρουμάνι του: ὅτι ὁ Θεός πέθανε!». Ἐπειτα ὁ Ζαρατούστρα ἔφθασε στήν πιό πλησιόχωρη πολιτεία «ἔσμιξε πλῆθος πολύ μπουλουκιασμένο στήν πλατεία» καί μίλησε στον λαό:

«Σᾶς εὐαγγελίζομαι τόν ὑπεράνθρωπο. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι κάτι πού πρέπει νά ξεπεράσουμε... Κι ὁ μεγαλύτερος σοφός σας, δέν εἶναι παρά μιά σύνδεση ἄλλοπρόσαλη, μπάσταρδη, ἀπό φυτό ἢ φάντασμα. Κι ὅμως μήπως ἐγώ σᾶς λέγω νά γίνεται φυτό ἢ φάντασμα; Ἐγώ σᾶς εὐαγγελίζομαι τόν ὑπεράνθρωπο. Ὁ ὑπεράνθρωπος εἶναι ή καταξίωσις τῆς γῆς. Ἡ θέλησή σας ἄς πεῖ, ὁ ὑπεράνθρωπος ἄς καταξιώσει τή γῆς.

Σᾶς ἐξορκίζω ἀδελφοί μου, μείνετε πιστοί στή γῆς, καί μή πιστεύετε ὅσους μιλοῦν γιά ὑπεργήινες ἐλπίδες. Αὐτοί εἶναι δηλητηριαστές, τό ξέρουν, δέν τό ξέρουν. Περιφρονητές τῆς ζωῆς εἶναι, ἐτοιμοθάνατοι καί φαρμακωμένοι κι ή γῆς τούς

βαρέθηκε πιά: ἄς ἐξαφανιστοῦν λοιπόν. Ἀλλά τό ἔγκλημα κατά τοῦ Θεοῦ εἶναι τό πιό φρικτό, μά πέθανε ὁ Θεός καί πεθάναν μαζί κι ὅσοι ἐναντίον του ἐγκληματοῦσαν» .

Αὐτή εἶναι ἡ φιλοσοφία τοῦ «θανάτου τοῦ Θεοῦ» καί τοῦ «ὑπερανθρώπου», ἀλλά καί ἡ φιλοσοφία τοῦ τρόπου τῆς ζωῆς χωρίς Θεό καί μέ ὑπεράνθρωπο πού καταλήγει στόν μετάνθρωπο!

4. Ποιμαντική ἀντιμετώπιση

Ἀπό ὅλα ὅσα προηγήθηκαν εἶναι εὐνόητο ὅτι ἡ Ἐκκλησία πρέπει νά ἀντιμετωπίσῃ τό θέμα τῆς ψηφιακῆς τεχνολογίας καί περισσότερο τῆς «τεχνητῆς εὐφυΐας» καί τῶν ρομπότ, μέσα ἀπό τήν θεολογία της. Ἡ Ἐκκλησία ἐργάζεται μέ δύο βασικούς τρόπους, ὁ ἓνας εἶναι νά ὁμολογῇ τήν ἀποκαλυφθεῖσα πίστη τοῦ Θεοῦ στόν ἄνθρωπο καί ὁ ἄλλος νά ποιμαίνει τόν ἄνθρωπο κάθε ἐποχῆς.

Βεβαίως, μιά βασική ἀρχή εἶναι νά συστήσῃ στούς ἀνθρώπους νά κάνουν καλή χρήση τῶν ἐφευρέσεων τῆς ἐπιστήμης καί ὄχι παράχρησή της. Αὐτός εἶναι ἓνας γενικός κανόνας, ἀλλά στήν προκειμένη περίπτωση πού διά τῆς ψηφιακῆς τεχνολογίας ὑποδουλώνεται ὁ ἄνθρωπος στά διάφορα κέντρα καθοδήγησης πρέπει νά ἀγωνισθῇ γιά τήν πνευματική του ἐλευθερία. Καί, μάλιστα, αὐτό πρέπει νά γίνη ὅταν πρόκειται γιά τήν «τεχνητή εὐφυΐα» πού μέσα της κρύβει τόν ἰό τῆς αὐτοθέωσης, τήν ὕβρι τοῦ ἀνθρώπου στό νά προχωρήσῃ στόν μετάνθρωπο, πού δέν θά ἔχει οὔτε ψυχή, οὔτε σῶμα, ἀλλά νευρωτικά δίκτυα καί μηχανική μάθηση, ἢ «μηχανή Τιούρινγκ», τήν αὐτόματη μηχανή πού ὁμοιάζει μέ τήν «τήν λογική ἑνός ἀλγορίθμου», πού ἦταν «ὁ πρῶτος ὑποδοχέας» τῆς «τεχνητῆς νοημοσύνης».

Ἡ «τεχνητή εὐφυΐα», κυρίως τά ρομπότ, κατασκευασμένη ἀπό τόν ἄνθρωπο ὁ ὁποῖος ὁμοιάζει ἢ ἀποβλέπει στόν μετάνθρωπο, σκοπεύει στήν «ψηφιακή ἀθανασία», στήν «Ἀποκαλυπτική τεχνητή νοημοσύνη» πού θά χρησιμοποιῆται στήν λατρεία γιά νά ἀντικαταστήσῃ τήν θεία Λειτουργία, τήν θεία Κοινωνία, τό κήρυγμα καί βέβαια ἀποβλέπει στά «εἰκονικά σώματα» πού ζοῦν «στήν αἰώνια εὐδαιμονία».

Αὐτό δέν εἶναι μιά φοβία ἔναντι τῆς ἐπιστήμης καί τῆς προόδου, ἀλλά εἶναι ὑπευθυνότητα ἔναντι τοῦ ἀνθρώπου καί, μάλιστα, τοῦ ἀνθρώπου τοῦ Θεοῦ. Δέν πρόκειται γιά μιά ἐξυπηρέτηση τῶν ἀναγκῶν μας, τίς ὁποῖες μπορούμε νά χρησιμοποιήσουμε, ἀλλά γιά μιά νέα δουλεία τῆς ἐλευθερίας καί τῆς ἀρνήσεως καί αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ Θεόδωρος Καροῦνος, ἐρευνητής στό Ἐθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνεῖο καί μέλος τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ Ὁργανισμοῦ Ἀνοιχτῶν Τεχνολογιῶν, σέ ἄρθρο του

μέ τό σαφές ἐρώτημα: «Πόσο εὐφυεῖς εἶναι πράγματι οἱ μηχανές;» παρουσιάζει τήν διαφορά μεταξύ ἀνθρώπου καί μηχανῶν. Στό ἄρθρο αὐτό κάνει διάκριση μεταξύ τῆς ἀνθρώπινης εὐφυίας καί τῆς «τεχνητῆς εὐφυίας» σέ τέσσερα ἰδιαίτερα σημεία:

Πρῶτον, οἱ ἄνθρωποι μαθαίνουμε τόν κόσμο ἀπό τήν πρώτη στιγμή τῆς γεννήσεώς μας «μέσα ἀπό ἐμπειρίες, αἰσθήσεις καί ἀλληλεπίδραση μέ τόν κόσμο γύρω μας», ἀπό τούς γονεῖς καί τά περιβάλλοντά μας. Ἀντίθετα, «ἡ τεχνητή νοημοσύνη» ἐκπαιδεύεται ἀπό «τεράστιες ποσότητες κειμένων» μέ «χρήση στατιστικῶν δεδομένων», τῆς λείπει ἡ «ἄμεση ἐπαφή» μέ ἀνθρώπους.

Δεύτερον, ἕνα χαρακτηριστικό γνώρισμα τῆς ἀνθρώπινης νοημοσύνης-εὐφυίας εἶναι «ἡ συνείδηση καί ἡ αὐτοαντίληψη-ἡ ἐπίγνωση τοῦ ἑαυτοῦ», ὅτι γνωρίζει τόν ἑαυτό της. Ἀντίθετα, ἡ «τεχνητή νοημοσύνη» «δέν ἔχει συνείδηση οὔτε αὐτογνωσία», δέν ἔχει δικές της ἐμπειρίες καί βιώματα, ἀλλά ἀπλῶς λαμβάνει πληροφορίες ἀπό ἔξω, δέχεται ἔξωθεν δεδομένα.

Τρίτον, «ἡ ἀνθρώπινη εὐφυία περιλαμβάνει τήν ἱκανότητα γιά κρίση καί λογική σκέψη». Ὁ ἄνθρωπος ἀπό τήν μικρή του ἡλικία καθώς ἀναπτύσσεται ὁ ἐγκέφαλός του καί μαθαίνει τήν γλώσσα, ἀναπτύσσει καί τήν λεκτική σκέψη (συνδυασμός γράμματος καί ἀκοῆς) καί κριτική κρίση. Ἀντίθετα, ἡ «τεχνητή νοημοσύνη» «δέν ἔχει πραγματική κατανόηση ἢ κρίση, ἀλλά ἀπαντᾷ ἀπό αὐτά πού ἔμαθε ἀπό τά «δεδομένα» πού τῆς ἔδωσαν, χωρίς νά καταλαβαίνει τό νόημά τους.

Τέταρτον, ὁ ἄνθρωπος ἔχει δημιουργικότητα πού «εἶναι μοναδική, γιατί πηγάζει ἀπό τήν φαντασία, τά συναισθήματα καί τίς ἐμπειρίες του». Ἀντίθετα, ἡ «τεχνητή νοημοσύνη» «δημιουργεῖ» ἀπαντήσεις μέ τόν συνδυασμό στοιχείων πού τῆς ἔχουν δώσει «χωρίς πραγματική φαντασία ἢ συναισθήματα», δηλαδή δέν πρωτοτυπεῖ.

Καί ὁ ἀρθρογράφος καταλήγει ὅτι ἡ «εὐφυία» τῆς «τεχνητῆς νοημοσύνης» εἶναι «ποιοτικά διαφορετική ἀπό τήν ἀνθρώπινη». «Τά μεγάλα γλωσσικά μοντέλα λειτουργοῦν χωρίς ἐπίγνωση καί παραμένουν μηχανές χωρίς προσωπική σκέψη». Ἔτσι, «ἡ ἀνθρώπινη νοημοσύνη παραμένει μοναδική, ἐπειδή συνδυάζει ὅλα αὐτά τά χαρακτηριστικά μέ ἕναν τρόπο πού καμία τεχνητή νοημοσύνη δέν μπορεῖ νά ἀναπαραγάγει. Ἴσως γι' αὐτό, ὅσο ἐξελιγμένες κι ἂν γίνουν οἱ μηχανές, ὁ ἄνθρωπος παραμένει τό μέτρο τῆς νοημοσύνης» .

Ἔτσι, ἡ σύγχρονη τεχνολογία δέν ἔχει μόνον μέσα της τόν ἰό τῆς αὐτοθέωσης, ἀλλά μολύνει καί τόν ἄνθρωπο μέ τήν ἀναζήτηση τῆς δικῆς του αὐτοθέωσης πού ἦταν τό πρόβλημα τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος.

Ἡ Ἐκκλησία θά διδάσκη τά παιδιά της ἀφ' ἑνός μέν νά κάνουν καλή χρήση ὅλου τοῦ κόσμου, ἀφ' ἑτέρου δέ θά συνιστᾷ τόν κίνδυνο τῆς αὐτοθέωσης ἀπό τούς ἰούς

τοῦ ἀντιθεϊσμοῦ καί ἀπανθρωπισμοῦ, δηλαδή μέ τήν χρήση δέν μποροῦν νά καταφάσκουν ἕναν αὐτοθεοποιημένο πολιτισμό. Μέσα σέ αὐτά τά πλαίσια πρέπει νά θέτῃ ὀρθόδοξες θεολογικές προοπτικές, ἀφοῦ ἡ θεολογία εἶναι ἡ ζωὴ καί ἡ φωνὴ τῆς Ἐκκλησίας.

Ἕνα βασικό σημεῖο εἶναι ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι θεολογικό ὄν, εἶναι «θεοδιψασμένος», πεινᾷ καί διψᾷ τόν Θεό, ἀπό τήν δημιουργία του ἔχει τήν ὁρμή νά πορευθῇ ἀπό τό κατ' εἰκόνα στό καθ' ὁμοίωση, καί αὐτό γίνεται ἐν Χριστῷ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ μέ ὀρθόδοξες προϋποθέσεις, δηλαδή τήν κάθαρση, τόν φωτισμό καί τήν θέωση, ἔχει σκοπό νά γίνῃ θεούμενος. Ὁ θεούμενος ἄνθρωπος μπορεῖ νά διακρίνῃ τά ὅρια μεταξύ Θεοῦ καί κόσμου, θεώσεως κατὰ Χάριν καί αὐτοθεώσεως παρά φύσιν, μεταξύ χρήσεως, ἀλλά καί μή χρήσεως.

Ἐπειδὴ ἡ χριστιανικὴ ζωὴ ἔχει θετικό καί ἀρνητικό χαρακτήρα, δηλαδή τήν Χριστολογία καί τήν δαιμονολογία, ὁ ἄνθρωπος ἀγωνίζεται κατὰ τῶν δυνάμεων τῆς ἀντιθείας καί μετέχει τῆς Χάριτος τοῦ Θεοῦ. Ἔτσι πρέπει νά ἀγωνισθῇ ἐναντίον τοῦ συγχρόνου Νιτσεϊσμοῦ πού ἐκφράζεται μέ τήν προτροπὴ «θέληση γιὰ δύναμη» καί νά τήν καθορίζῃ ὡς «θέληση γιὰ νόημα ζωῆς».

Μέσα σέ αὐτό τό πλαίσιο βλέπω ὅλη τήν νοοτροπία τοῦ συγχρόνου ὀρθοδόξου Χριστιανοῦ, τό νά ἀγωνίζεται ἐναντίον τῆς αὐτοθεώσεως καί νά πορεύεται τήν ὁδὸ τῆς θεώσεως ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. Ὅπωςδήποτε ἀπαιτεῖται ἀντίσταση στὸν σύγχρονο φετιχισμό πού ὀριοθετεῖται ὡς ἡ τάση θεοποίησης μερικῶν ἀντικειμένων, ἡ ἀπόδοση σέ αὐτά μιᾶς μυστικιστικῆς δύναμης, ὅπως συμβαίνει μέ τό ρομπότ. Στὴν ἀρχαία ἐποχὴ οἱ πρωτόγονες θρησκείες, τά φετίχ, ἦταν ἕνα ἀντικείμενο λατρείας γιὰ τοὺς ἀνθρώπους. Στὴν σημερινή «κοινωνία τῆς ἐμπορευματοποίησης» ὑπάρχει ὁ ὅρος «φετιχισμός τοῦ ἐμπορεύματος», «πού σημαίνει τὴ θεοποίηση τοῦ ἐμπορεύματος καί τῆς κατανάλωσης» .

Ἄν ἡ σύγχρονη ψηφιακὴ τεχνολογία, ἰδίως ἡ «τεχνητὴ νοημοσύνη» καί τά ρομπότ τείνουν νά γίνουν φετίχ, τότε ἀπαιτεῖται ἄσκηση, ψηφιακὴ νηστεία καί ἐγκράτεια, ἡσυχαστικός ἀγώνας, τόν ὁποῖο θά κάνουν κυρίως οἱ μοναχοί, καί ὅσοι εἶναι ἐραστές αὐτῆς τῆς προϋπόθεσης γιὰ τήν θέωση καί ὄχι γιὰ τήν αὐτοθέωση, ὅπως, δυστυχῶς, ἔκαναν οἱ Πρωτόπλαστοι.